Ἱστορική πραγματεία

Τό Σούλι

Ὁ Φάλαρις τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Πασσᾶς
καὶ ὁ ἥρως τοῦ Σουλίου Λάμπρος Τζαβέλλας.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων πρίν βεζύρης τῆς
Ἠπείρου, Ἀλβανίας, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ὑπῆρξε
ληστής· διά τῶν ληστειῶν του ἀπέκτησε πολλά χρήματα.
Μία τῶν ἡμερῶν ὁ ληστής Ἀλῆς, μετέβη εἰς τά Ζα-
γοροχώρια εἶνε ἀρκετά χωριά τό καθένα ἔχει τό
ὄνομά του γενικῶς ὅμως ὀνομάζονται Ζαγοροχώρια.
Ἅμα ἔφθασεν ἐκεῖ εἰς ἕν ἀπό τά χωριά προσεκάλεσεν
τόν ἐκ τῶν προκρίτων Νοῦλον Καραμεσίνην ὁ ὁποῖος
μετέβαινεν εἰς Κωνσ/πολιν δι' ἐμπορικάς του ὑποθέσεις·
τοῦ ἔδωσε πολλά χρήματα τῷ εἶπε νά μεταβῇ εἰς
Κων/πολιν καὶ ἐξοδεύων τοῖς Ἀλβανοῖς πασσάδες, ἐκδοθεῖ
σουλτανικό φερμάνι διά τοῦ ὁποίου νά διορίζεται πασσᾶς
τῶν Ἰωαννίνων εἰς τήν θέσιν τοῦ ἀποθανόντος Καλλοῦ πασσᾶ.
Ἐπιστρέψας ὁ Καραμεσίνης παρέδωσε τό φερμάνι
εἰς τόν ἀνά τά Ζαγοροχώρια περιφερόμενον Ἀλῆν καὶ οἱ
δύο ὁμοῦ μέ τούς ληστάς τοῦ Ἀλῆ ἀνεχώρησαν διά
τά Ἰωάννινα καὶ περί τά ξημερώματα εἰσῆλθον εἰς τήν
πόλιν μέ 150 ὁπλοφόρους ληστάς· κατέλαβεν ἐπίκαιρα
σημεῖα τῆς πόλεως [illegible] διερχόμενον προσ-
εκλήθη ὑπό τοῦ Ἀλῆ ἵνα ἀναγνώσῃ τό φερμάνι τό ὁποῖ-
ον ἔγραφε ὅτι εἰς τήν θέσιν τοῦ ἀποθανόντος Καλλοῦ Πασσᾶ
διορίζω πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆν τόν Τεπελενλῆν
Γενόμενος ὁ Ἀλῆς πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων κατώρθωσε

ἄπαντας τοὺς τσιφλικὰς τῆς Ἀλβανίας. Μόνον τὸ ἡρωικὸν
Σούλι ἵστατο ὡς βράχος ἀκλόνητος ἀπέναντι τοῦ Τεπελενλῆ
ὁ ὁποῖος πολλάκις κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλὰ πάντοτε ἐπέστρεψε ἄπρακτος
καὶ καθυστερημένος. μὴ δυνάμενος νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλι
ἐσκέφθη ἐν σατανικὸν σχέδιον. Ἔστειλε μίαν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς
Σουλιώτας εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφεν ὅτι ἔχει νὰ πολεμήσῃ ἕναν
ἐχθρόν του ἀνίκανον, ἵνα ἀπερχομένων τῶν Σουλιωτῶν καταλάβῃ
εὐχερῶς τὸ Σούλι

ἡ ἐπιστολή

Πρὸς τοὺς καπεταναίους Μπότσαρη καὶ Τζαβέλλα
Φίλοι μου καπεταναῖοι Μπότσαρη καὶ Τζαβέλλα
ἐγὼ ὁ Ἀλῆ πασσᾶς σᾶς χαιρετῶ ἐπειδὴ καὶ ἔχω πολλὰ κατὰ τὴν ἀνδραγαθίαν σας καὶ παλληκαριά σας. Μοῦ φαίνεται νὰ ἔχω μεγάλην χρείαν
ἀπὸ λόγους σας λοιπὸν μὴ λείψετε παντελῶς παραγγέλω καὶ νὰ ἔλθετε
νὰ μὲ εὕρετε διὰ νὰ πάγω νὰ πολεμήσω τὸν ἐχθρόν μου τὸν ἀνίκανον, τώρα εἶναι ἡ ὥρα καὶ ὁ καιρὸς ποῦ ἔχω χρείαν ἀπὸ
λόγους σας καὶ κάνω νὰ ἰδῶ τὴν φιλίαν σας καὶ τὴν ἀγάπην. ὅπου
ἔχετε διὰ λόγου μου. Ἡ πληρωμές σας θέλει εἶναι διπλαῖς ἀπὸ
ὅτι δίνω εἰς τοὺς Ἀρβανίτας διότι καὶ ἡ παλληκαριά σας ξεύρω
πῶς εἶναι πολλὰ μεγαλητέρη ἀπὸ τὴν ἐδικήν των. Λοιπὸν ἐγὼ
δὲν κινῶ νὰ πολεμήσω τὸν ἐχθρόν μου πρὶν νὰ ἔλθετε
σεῖς καὶ σᾶς καρτερῶ γλήγορα νὰ ἔλθετε. Ταῦτα καὶ σᾶς
χαιρετῶ ὁ βεζίρης. Ἀλῆ Πασσᾶς.
Γραμματεῖς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ (ἄλλοι) ἦσαν ὁ Μάνθος Οἰκονόμου
ὁ Γεώργιος Τουρτούρης ὁ Κολοβὸς καὶ Στεφανίκας. Ταμίας
ὁ Λιβαρινὸς καὶ ἐπιστάτης τῶν φόρων ὁ Γ. Μαρινόπουλος καὶ ὁ
Τσαμπαλάμος πατὴρ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης Γεωργίου
Σταύρου ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε εἰς τὴν Βιέννην πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴν ἐντολὴν τὸ μικρὸν ἀπόσπασμα τοῦ ... συνοδευόμενον Γεωργίου Σταύρου

άμα έλαβον την επιστολήν οι Σουλιώται, την ανέγνωσαν
αμέσως όμως δεν ηδύναντο να εννοήσουν διότι
ο Αλή Πασσάς ενώ είχε απείρους θησαυρούς και εξουσίαζε
τόσους ~~χώρας~~ ολοκλήρους να ζητή την βοήθειαν των Σουλιωτών.
Διά να μη τον δυσαρεστήσουν διπλωματικώτατα φερόμενοι
του έστειλαν μίαν επιστολήν.

Η επιστολή

Εις την αφεντιά σου Αλή Πασά σε χαιρετούμεν.
Ελάβαμεν το γράμμα σου και καταλάβαμεν τα γραφόμενά σου
σου στέλνωμεν ημείς «βοήθειαν» όπου μας ζητείς σου στέλνομεν
70 παλληκάρια με τον καπετάν Λάμπρον Τζαβέλλα και τόσοι
είναι αρκετοί εις κάθε τιμήν σου και οι άλλοι μένομεν εδώ εις
το Σούλι διά φύλαξίν του εις κάθε ανάγκην. Ταύτα και καλήν
αντάμωσιν να μας δώση ο Θεός.

Οι δόλοι του καπετανέου του Σουλίου

Ο Λάμπρος Τζαβέλλας επήρε και τον υιόν του Φώτον ηλικίας 17
ετών. Άμα έφθασαν προ των Ιωαννίνων οι 70 Σουλιώται, ειδοποί-
ησαν τον Αλή περί της αφίξεώς των, ο οποίος εξήλθε της πόλεως
με 5000 Αλβανούς. Άμα είδε τους τόσον ολίγους Σουλιώτας
έκαμε παρατήρησιν εις τον Λάμπρον, διατί δεν ήλθον όλοι
οι Σουλιώται μεγάλοι και μικροί — διότι είχε σατανικόν σχέδιον
όπως εξερχομένων όλων των Σουλιωτών καταλάβη το Σούλι αμα-
χητί — Ο Λάμπρος τον απήντησε ως εξής. Τι να τους κάμης
Πασσά μου όλους τους Σουλιώτας; ημείς είμεθα ικανοί, όχι
μόνον ένα, αλλά δέκα εχθρούς να καταστρέψωμεν.
Ο Αλής διέταξε τότε να προχωρήση ο στρατός και άμα έφθασαν
στην πεδιάδα του ποταμού Καλαμά, διέταξε να σταθή ο στρα-
τός του και οι Σουλιώται και έβαλε τότε τους Σουλιώτας να κάμουν

γυμνάσματα τοῖς ξίφεσι - τρισχίλιοι ἅμα.- Καὶ τότε οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ συνέλαβον τοὺς ἀρίστους Σουλιώτας, οἱ δύο ἐξ αὐτῶν ὅμως ἔπεσαν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ὁ εἷς πυροβοληθεὶς ἐφονεύθη ὁ δὲ ἕτερος ἐπέστρεψε εἰς Σούλι καὶ εἰδοποίησε τὰ διατρέξαντα.

Οἱ Σουλιῶται ὅταν ἔμαθαν τὴν ἀτιμίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἡτοιμάσθησαν πρὸς πόλεμον καὶ τότε ὁ Σατράπης διέταξε καὶ ἐφυλακίσθησαν οἱ εἰς χεῖρας του εὑρισκόμενοι 68 Σουλιῶται εὐθὺς δὲ ἀπεχώρησε κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιῶται δὲ τὸν ὑπεδέχθησαν ὅπως ἥρωες καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα ἄπρακτος.

Ὁ δὲ Σατράπης μετὰ τὴν αἰσχρὰν ἐπιστροφήν του ἅμα ἔφθασε εἰς Ἰωάννινα διέταξε νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Φώτον Τζαβέλλαν ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες φίλοι του τὸν ἠμπόδισαν λέγοντες ὅτι ἅμα καταληφθῇ τὸ Σούλι τότε τὸν ἀποκεφαλίσῃς διότι ἐγνώριζον ὅτι ποτὲ δὲ θὰ καταλάβῃ τὸ Σούλι. Διέταξε τότε ὁ Σατράπης ὅπως ἀποστείλουν τὸν Φώτον εἰς τὸν υἱὸν του Βελῆν. Ἐγὼ ἤμην παρὼν γράφει ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Ουΐλιαμ Λικ. ὅταν ὁ νέος ἤχθη ἐνώπιον τοῦ Βελῆ, δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω τὸν θαυμασμόν μου, ὥστε μὲ ἐξέπληξεν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ Βελῆς τοῦ εἶπε: θὰ σὲ κλείσω ζωντανόν, δὲν περιμένω ἄλλο παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρὸς Ἀλῆ.—Δὲν σὲ φοβοῦμαι, ἀπεκρίθη ὁ νέος. Ὁ πατέρας μου θὰ κάμῃ τὸ ἴδιο πρὸς τὸν πατέρα σου καὶ τοὺς ἀδελφούς σου ἐὰν τοὺς συλλάβῃ στὰ χέρια του. Ἔρριψαν δὲ κατόπιν τὸν λαμπρὸν νεανίαν εἰς ἐρημικὴν σκοτεινὴν ὅπου δὲν παρεῖχον τίποτε ἄλλο παρὰ ψωμὶ καὶ νερὸ μόνον.

Ὁ Σατράπης διέταξε κατόπιν νὰ φέρουν ἐνώπιόν του τὸν λαμπρὸν Τζαβέλλαν. Ἅμα τὸν παρουσίασαν τοῦ λέγει: Πρὲ λαμπρὸ θέλω νὰ μοῦ παραδώσῃς τὸ Σούλι.—Καὶ πῶς ἠμπορῶ πασσᾶ μου ἀπὸ τὴν ἀγάπην νὰ σοῦ παραδώ-

εις το βουνί. ~~από την Φυλακή~~ Πρέπει να πάγω εκεί να ομιλήσω όλους
τους λογιώτας να τους καταπείσω και τότε να καταλάβη το βουνί.
—Και πώς θα σε πιστεύσω ότι θα επιστρέψης; —Όσον γι' αυτό, απήντησε
ο Λάμπρος, έχεις στα χέρια σου τον υιόν μου Φώτον. —Σιέντε
ωρέ Λάμπρο πήγαινε· και του έδωκε και πλούσια δώρα. Άμα
έφθασε ο Λάμπρος εις το βουνί διηγήθη τα διατρέξαντα και συνιστούσε
να ετοιμασθούν προς πόλεμον διότι το ανήμερον αυτό θηρίον
δεν θα παύση ποτέ να μας πειράζη. Τω έστειλε δε επιστολήν.
Ο εν Κρήτης ποιητής Εμ. Αντωνιάδης ο συγγράψας την εποποιίαν
των αρματολών και κλεφτών υπό τον τίτλον «Κατσαντώνης» ούτω και ανα-
φέρει το ποιητικότερον

Είμαι εις το βουνί και δέσμια, εσύ δεν με θλίβουν
αλλά φρουρού ελεύθερα, εις τους βράχους της Παργουδος
ήξευρε ότι θα συγχωρηθή να δώσω τον υιόν σου
[illegible] σου τον· ελαχίστου· γι' αυτόν φροντίζω
έχω γυναίκα απαρνάζουσαν και αν ο θεός υγείαν
μας δώση ή άλλα θέλομεν, γεννήση πολλά τέκνα
ολίγος δεν έχει γενναίος, να επαναλάβη θέλει
εις της πατρίδος τον βωμόν, εις θυσίαν την ζωήν του.
Εις φυλακήν μην κάθεσαι, τον άρτον σου να φάγης
αν πρότερον μ' ανθρώπινον, δεν τον ραντίσης αίμα
Υγίαινε θα σμίξωμεν, ελπίζω, εις την μάχην
και εκεί θα μάθης ύστερα, πόσον εύστοχα βάλλει
ο λέων, όταν η πατρική, οσμή παροξύνει
ο ορκισμένος σου εχθρός
Λάμπρος Τζαβέλλας γράφει

ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 18

Άμα έλαβε την επιστολή ο Αλή Πασσάς εθύμωσε και αποφάσισε να τιμωρήση τον Φώτον. Διέταξε να παρουσιασθή εμπρός του η ωραιοτέρα εκ των χανουμισσών η [illegible] Χανούμ ηλικίας 17 ετών. Χανούμ της λέγει· εις την φυλακήν έχω ένα παιδί ενός αιχμαλώτου εχθρού μου Σουλιώτη το παιδί αυτό θέλω να το τιμωρήσης και άμα τιμωρήση θα το στείλω στο [illegible] να τιμωρήση τον πατέρα του και όσο το [illegible] του και τότε το Σούλι το έχω στα χέρια μου. Και πώς θα το τιμωρήσω Βεζίρη μου; Θα ετοιμάσης διάφορα φαγητά και γλυκά· θα τα στείλης στην φυλακήν θα παρουσιασθής και η ίδια· θα φάγη θα πιή και θα τον μεθύσης και θα του παραδοθής. Τι λες Βεζίρη μου; εγώ η [illegible] Χανούμ η ευνοουμένη σου θα παραδοθώ [illegible] ένα γιαούρη; Άκουσε Χανούμ· πρέπει να γνωρίζης ότι όταν [illegible] εχθρούς μου, τους πατέρω-σα και τους κατέστρεψα· μόνον το Σούλι [illegible] εμπρός μου. Πολλές φορές επεχείρησα αλλά δεν κατόρθωσα να τους καταβάλω και κατέστρεψα [illegible]. Τι με [illegible] να έχω τόσους θησαυρούς να [illegible] να [illegible] και να μη [illegible] τους Σουλιώτες Διάλεξε [illegible] ή ζωήν ή τον θάνατον. Μη θυμώνης Βεζίρη μου, αφού επιμένης, ευχαριστώ το αποφασίζω.

Εντύθη αμέσως [illegible] [illegible] εφόρεσε τα [illegible] [illegible] με [illegible] τα [illegible] χρυσά ο σαράφης. Εν-δύθη αραχνοΰφαντα [illegible] ίνα φαίνεται η γυμνότης της [illegible] [illegible] το πρόσωπο της με διάφορα μυ-ρωδικά αρώματα και διέταξε να ετοιμάσουν διάφορα γλυκίσμα-τα και φαγητά και τα έστειλε στην φυλακήν — Εις την Ήπειρον οι [illegible] και οι Τούρκοι [illegible] ωμιλούσαν την Ελληνικήν — Η [illegible] [illegible] [illegible] με τα φαγητά εμπρός εις τον Φώτον. Φώτο του λέγει, τα φαγητά αυτά τα στέλνει η [illegible] Χανούμ η ευνοουμένη του Βεζίρη μας.

Παρ' όλα δεν έφαγε από αυτά τα φαγητά [illegible] ο Φώτος

ΒΕΝΙΑΜΙΝ ... ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1878

Μά ένα πρωϊνό [illegible] Χανούμ η οποία τα ετοίμασε
Τότε παρουσιάσθηκε η Χανούμ και απόσπασε την [illegible] της και επα-
[illegible] του Φώτου και [illegible] να τρώγει. Φώτο τού λέγει γιατί
δεν τρώγεις; φοβείσαι δηλητηρίασιν; εγώ τρώγω πρώτη από όλα και
[illegible] μη φοβείσαι. Η Χανούμ [illegible] ότι ο Φώτος δεν [illegible]
[illegible] από αυτήν, προσεποιήθη την [illegible]. Ο Φώτος τότε [illegible]
[illegible] το μέτωπο της με νερό. [illegible] και [illegible] τα χέρια της [illegible]
εκείνη [illegible] περισσότερον [illegible] το χέρι του το έφερε εις το [illegible]
του και τού [illegible] να [illegible] το [illegible] της και [illegible]
[illegible] από τού [illegible] της ένδυσιν. [illegible] ο Φώτος [illegible]
[illegible] το χέρι του [illegible] προσεποιήθη ότι
[illegible] [illegible] του Φώτου [illegible] ευχαρίστησε και [illegible]
Χάρις τας ενεργείας τού Φώτου [illegible]. [illegible]
Η Χανούμ [illegible] από τον Αλή Πασσά και [illegible]
[illegible] ότι [illegible] ο Φώτος [illegible] ότι σε δύο μέ-
[illegible] ότι [illegible] την ίδιαν ημέραν η
[illegible]. Αφού [illegible] Χανούμ. [illegible] δύο ενδυμασίας
Χανούμ [illegible] της [illegible]
[illegible] αι [illegible] [illegible] εφόρεσαν τας ενδυ-
μασίας [illegible] την [illegible]
[illegible] την [illegible]. Φώτο [illegible] η Χανούμ [illegible] να
[illegible] να [illegible] διότι [illegible]
[illegible] να ανοίξη την θύραν της
[illegible] από το χέρι τού Φώτου και [illegible] την [illegible]
[illegible] Πέραν. Εκεί την [illegible] σε ένα [illegible]
[illegible] διά την [illegible] του την [illegible] και κα-
[illegible] το [illegible]. Η Χανούμ [illegible] την [illegible]
[illegible] τού Φώτου [illegible]. Ο [illegible] διά
την [illegible] της Χανούμ. [illegible] νέον πόλεμον κατά τού [illegible]
και [illegible] της [illegible] τού υιού του [illegible].
Τό [illegible] από [illegible] χωριά τό Κούγκι..
τό Αβαρίκον η Κιάφα και η [illegible]: εις την [illegible] του
ένα χωρίον [illegible] ο [illegible] ο οποίος είχε αρραβω-

ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΛΕΣΒΟΥ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1818

νιαση την μοίρη του με τον υιόν του Κουτσονίκα ο οποίος ευρί-
σκετο εις τας φυλακάς των Ιωαννίνων το έμπρος μετ' άλλων Σουλιωτών
Μία νύκτα επεσκέφθη τον Κουτσονίκαν: Συμπέθερε του λέγει
δεν βαστώ, δεν ημπορώ να βλέπω την μοίρα μου να γυρίζη σαν
το καρφί φοβουμένη μήπως τον σφάξη ο Αλή Πασσάς θα προδώσω το
Σούλι. Δεν είναι αυτό ορθόν που θα κάμης απάντησε ο Κουτσονίκας
Δεν ημπορώ να την βλέπω σ' αυτά τα χάλια. Θα προδώσω το Σούλι.
Θα προδώσω το Σούλι επανέλαβε ο Πηλιοβαγούσης θα πάρω χρήμα-
τα και θα βγάλη από τον [illegible] μου και υιόν σου. ~~Καί μιά νύκτα~~
[illegible] τότε ο Κουτσονίκας του είπε μάλιστα όλη γνωρίζης. Και
μια νύκτα [illegible] [illegible] τας ταγμας των Αλβανών και υπέδειξε
ένα μέρος [illegible] του Σουλίου· άμα είδον οι Σουλιώται τουρ-
κικά [illegible] την προσέγγισιν των Αλβανών, καταφεύγοντες εις την
[illegible] της [illegible] και των μαχαιριών [illegible]. Η συνθήκη
υπογραφή υπό του Βελή Πασσά των Αλβανών αρχηγών, και των αρχηγών
των Σουλιωτών έτσι [redacted] τα κινητά των πραγ-
ματα και τα όπλα. Και η μεν φάρα (συγγενολόι) του Τζαβέλλα κατέφυγεν
εις την Πάργα, η φάρα των Μπότσαρη εις το χωρίον Βουργαρέλι που
προστατεύθη [illegible] και η φάρα των Κουτσονίκα και η [illegible]
κατέφυγον εις το Ζάλογγον. Μόλις κατέφθασαν ο Αλή Πασσάς
παρά τα συμπεφωνημένα απέστειλεν δύο χιλιάδας Αλβανούς διά να
κατασφάξουν τους προς το Ζάλογγον καταφυγόντας Σουλιώτας

Τότε οι Σουλιώται διέταξαν τα γυναικόπαιδα να ανέβουν εις
την κορυφή του όρους και της μάχης αρξαμένης εφονεύοντο
και οι Σουλιώται και Αλβανοί. Αι γυναίκες βλέπουσαι των τόσων
θυσιών Σουλιωτών μία εξ αυτών η Μαρία Παπλαφή λέγει εις τες
άλλας ηρωίδας. Αδελφές θέλετε τον έντιμον θάνατον ή την [illegible]
ζωήν; Τον έντιμον θάνατον απάντησαν όλαι μαζί. Τότε πιάσ-
τε σιά χέρι να χορέψωμεν τον χορόν του θανάτου θα τραγουδήσωμε
τραγούδια της πατρίδος μας. Θα σύρω εγώ πρώτη τον χορό και θα [illegible]

Όλαι δε αι γυναίκες [illegible] πρώται [illegible] [illegible] του χορού του Ζαλόγγου